

ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Тимчак П.

Науковий керівник – доц. Окаринський В. М.

АРХІПАСТИРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЙОСИФА СЛІПОГО В ПЕРІОД ЗАСЛАННЯ (1944 – 1963 РР.)

Під час Другої світової війни на теренах України поступово змінювали один одного фашистський та радянський окупаційні режими, які відносно місцевого населення проводили різнобічні репресії. Зокрема, радянський уряд активно застосовував заслання у віддалені райони Росії. Волею історії доля заслання спіткала багатьох діячів УГКЦ, в тому числі і митрополита Йосифа Сліпого.

Мета цієї статті – висвітлити підтримку та координування дій митрополитом Йосифом Сліпим Української греко-католицької церкви, що перебувала в стані підпілля під час більшовицької окупації і його архіпастирську діяльність в період заслання.

Проблематикою дослідження архіпастирської діяльності Йосифа Сліпого свого часу займалися такі дослідники, як Е. Бистрицька [3], М. Бармак [1], Ю. Волошин [4], Н. Опалко [5], Б. Стула [7], С. Штука [8] та інші. Проте дана тематика продовжує залишатися актуальною для її дослідження.

У 1944 році під час другої хвилі більшовицької окупації Йосиф Сліпий став митрополитом, очоливши УГКЦ [2, с. 194]. Починаючи з січня 1945 р. більшовики проводять активізацію агентурно-слідчої роботи по римо-католицькому духовенству та уніатах. Процес дискредитації та утисків УГКЦ відбувається швидкими темпами. Вже 2 лютого РПЦ засуджує УГКЦ, а 17 березня генералісимус СРСР Й. Сталін особисто схвалив інструкцію про ліквідацію УГКЦ. В таких умовах церковні ієрархи приймають рішення перевести діяльність УГКЦ в підпільний (катакомбний) стан [13]. Ліквідація можливої внутрішньої опозиції радянському уряду у вигляді УГКЦ та зміцнення позицій православ'я у Західній Україні відбувалося в контексті радянсько-ватиканського протистояння, яке особливо гостро відчувалось в 40-х роках ХХ століття [3, с. 26].

Радянська влада погрожуючи репресіями пропонує митрополиту та всім священникам УГКЦ, що залишились на теренах СРСР без офіційно визнаної церкви перейти у православ'я. Проте Й. Сліпий як і більшість священників відхиляє цю пропозицію [4]. Репресії більшовиків за непокору не примусили себе довго чекати. 11 квітня за видуманими звинуваченнями у співпраці з німцями Й. Сліпого та чотирьох українських владик заарештовують. Виконуючи волю влади суд виносить вирок – 8 років виправно-трудова таборів [6, с. 261]. Ці події є свідченням того, що сам керівник УГКЦ проявивши справжню християнську мужність і волю не підкорився антидемократичному радянському режимові та власним прикладом вказав шлях боротьби яким повинна рухатись УГКЦ у важких історичних обставинах.

Змушений проводити свою архіпастирську діяльність у важких табірних умовах Й. Сліпий знаходив можливість сповідати віруючих та відправляти Божественні Літургії. Для цього він використовував родзинки, що передавали в передачах. Сліпий заливав їх водою і використовував як вино для святого причастя. Так згадує у своїх споминах Франц Гробауер, що відбував покарання із Блаженнішим. Крім того, перебуваючи за тисячі кілометрів від своєї пастви, він читав бажаними лекції, провадив з священниками реколекції та конференції на різну тематику, зокрема, догматичну та душпастирську [14].

Кульмінаційним моментом всього періоду заслання Й. Сліпого став 1953 р. Адже з одного боку в цьому році закінчувався 8-ми річний термін ув'язнення митрополита, а з іншого появився вогник надії на зміни в житті засудженого у зв'язку з смертю вождя Радянського Союзу Й. Сталіна [1, с. 328]. І справді, ці надії були немарні, адже «нове радянське керівництво» вирішило дещо помінати «стиль гри», щоб пристосуватись до післявоєнних змін у світі. Це спонукало до пошуку засобів, які змогли б дещо ушляхетнити комуністичну систему в очах світу. Одним з таких засобів було вибрано Католицьку Церкву. В Кремлі надіялися, що через митрополита Йосифа їм вдасться налагодити відносини з Ватиканом. Для того його було привезено в Москву на переговори. На прохання представника Кремля генерала Г. Жукова допомогти унормувати відносини з Ватиканом, Блаженніший відповів згодою в надії покращити стан католицької церкви, яка зазнавала переслідування. Одержавши доступ до московських бібліотек та можливість відвідати найголовніші храми: патріарший собор, старообрядську собор-церкву, а також Третьяковську галерею та інші важливі наукові заклади Кир Йосиф почав писати нарис історії греко-католицької Церкви [14].

Під час другої розмови з Г. Жуковим Блаженнішому зважаючи на прихильність генерала до нього вдалося домогтись мінімальної свободи для всієї УГКЦ. Проте з усуненням Л. Берії від влади переговори було припинено, а митрополита відправлено назад у Сибір – у Маклаковський дім інвалідів [7, с. 263].

У Маклаково митрополит Йосиф продовжував писати і закінчив у 1954 році вступну частину до «Історії вселенської Церкви на Україні» під заголовком «Погляд на догматичні і історичні основи греко-католицької Церкви в Радянському Союзі». Блаженніший Йосиф вислав цю працю до Міністерства внутрішніх справ у Москві в 1954 році. Кілька років на рукопис праці з Москви не було ніяких відгуків. Лише в 1959 р. його було переслано до Києва та долучено до судової справи митрополита [7, с. 264]. Також у цей період митрополит написав п'ять закінчених томів «Історії вселенської Церкви на Україні». 116 сторінок шостого тому так і не мали продовження. Виклад історії Церкви в написаних книжках починаючи від св. ап. Андрія і св. Климента Папи було доведено до початку XVIII ст. Але і на них органи КДБ наклали свій арешт, тому вони так і не були опубліковані [1, с. 330].

Крім цього, у засланні митрополит продовжував опікуватись віруючими, які проживали в Україні та підтримувати підпільну греко-католицьку Церкву. Він писав і таємно передавав на батьківщину пастирські послання, які мали велике значення для підтримки духу й віри мирян [1, с. 331]. У 1954 р. Блаженніший послав з Маклаково два послання: на Різдво і на Великий Піст. Переписуванні від руки, вони дійшли на Захід [13].

Так, у Різдвяному посланні він закликав вірних ГКЦ відірватися від буденних занять і клопотів та належно провести свята, набиратися сил для нових подвигів і жертв перед загрозами і страхіттями що, випали на долю людей. Також Кир Йосиф закликає людей бути обережними та розторопними, щоб самим не погіршувати свого і так важкого положення [10].

У пасхальному посланні Йосиф бажає мирянам перемоги над смертю, гріхом і всім злом. А також закликає віруючих: «перестати плакати і сумувати, випрямити свої згорблені плечі, роз'яснити свої зморщені обличчя, бо наступає свято, в якому Христос обер сльозу з кожного лиця» [5, с. 19]. Наприкінці свого послання митрополит проводить аналогію теперішніх часів із початками християнства. Наголошуючи, що в сьогоднішні як і тоді влада перебувала в «поганських» руках, а християни за свою праведність були змушені ховатись в катакомбах (як УГКЦ) та терпіти голод, холод і жажливі муки [11].

Дбаючи за вірних на рідних землях Патріарх Йосиф написав ще одне послання: «Заблудшим священникам во Христі мир!» В цьому посланні він звертався до колишніх греко-католицьких священників, які перейшли до РПЦ. Патріарх закликав цих священників повернутися до своєї рідної Церкви, нагадував про небесну кару, про відступство [14].

Ці послання були спрямовані на те, щоб підтримати вірних, допомогти вистояти проти валу атеїстичної пропаганди.

Використовуючи послаблення режиму у Маклаково Й. Сліпий починав гуртувати біля себе духовенство. Так о. Іллю Блавацького було призначено адміністратором території Центрального Сибіру. Адміністратором Східного Сибіру було призначено о. Степана Ратича [14].

Ще одним свідченням взаємозв'язку митрополита Й. Сліпого з підпільною ГКЦ є знайдені у Львові листи із ув'язнення Блаженнішого. Архів Патріарха Йосифа багато років зберігався у старому львівському будинку, що належав колись черниці чину святого Вікентія. Пізніше сестри продали це приміщення, і під час ремонту новий господар виявив маленьку схованку, де зберігались фелон, потири і дві скриньки з паперами. Серед цих паперів виявились листи, які Йосиф Сліпий надсилав сестрам із Сибіру. Листи майже не пошкоджені часом, лише деякі з них мають невеликий дефект. Архів стосується останнього періоду ув'язнення Патріарха (1953-1963 рр.) Частина цієї кореспонденції, як вдалося встановити, була надіслана до Львова поштою, інша частина, можливо, передавалась через довірених людей [8, с. 342]. Особливий інтерес, на думку дослідників, являють собою листи, які свідчать про те, що Йосиф Сліпий, «обводячи довкола пальця» радянську цензуру, освячував в ув'язненні миро. Так, в одному з листів, надісланому перед Великим Четвергом, коли за традицією глави Церков освячують миро, митрополит писав: «Останнім часом я хворію, пришліть мені ліки, які готуються з таких от олій», Далі йшов список лагиною. Коли список розшифрували, виявилось, що це були інгредієнти мира. Ув'язнений Патріарх також просив надіслати йому білих сухариків і загорнути все це в «Арх.» (тобто, служебник «Архієратикон», де є молитва на освячення мира). Пізніше, після освячення мира, патріарх Йосиф віднайшов дотепний спосіб переслати його віруючим. «Не ті ліки, що треба, мені прислали, - писав він у наступному листі. – Але щоб вони не зіпсувалися, висилаю їх назад». Ця унікальна знахідка, вважають в Постуляційному бюро УГКЦ, тепер допоможе у процесі беатифікації патріарха Йосифа Сліпого [15].

У 1963 році після 18 років тюрем та концтаборів митрополит УГКЦ Йосиф Сліпий звільнений за клопотанням Папи Йоана XXIII та президента США Джона Кеннеді [9, с. 289].

Про те, що митрополит ні на мить не переставав думати про ГК Церкву в Україні, свідчить те, як в останню хвилину перед виїздом до Риму він, наражаючись на велику небезпеку, в московському готелі висвятив на свого місцеблюстителя ігумена підпільного Тернопільського монастиря Василя Величковського. І йому доручив свою паству, яка ще близько трьох десятків років мучилась і страждала у катакомбах [12]. Таким чином, Йосиф Сліпий зберіг ієрархічність влади, тобто ту основу на якій

трималась і продовжувала існувати УГКЦ.

Отже, політичні репресії, різного роду переслідування, хоча на деякий час зменшили активність кліру і віруючих ГКЦ, та все ж таки не зламали їх опору штучному насадженню православ'я. Митрополит Йосиф Сліпий перебуваючи у засланні спромігся зберегти приховану, а то й явну прихильність численних верств населення, виплекати ціле покоління церковних проводирів і зберегти структуру ГКЦ в умовах тоталітарної держави, яка цілеспрямовано і систематично контролювала будь-які прояви релігійної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бармак М. Йосиф Сліпий – шлях богослова, науковця, педагога / М. Бармак // Наукові записки ТДПУ. – Т., 1998. – Вип. 7. – С. 318 – 337.
2. Болгов В. В., Болгов І. В. Хто є хто на Тернопільщині / В. В. Болгов, І. В. Болгов. – довідково-біографічне видання. – Київ 2004 р.
3. Бистрицька Е. Питання ліквідації греко-католицької церкви в контексті радянсько-ватиканського протистояння / Е. Бистрицька // Наукові виклади. – Т., 2009. – с. 26 – 30.
4. Волошин Ю. В. Ліквідація української Греко-Католицької Церкви / Ю. В. Волошин // Визвольний шлях. – 1996. - № 3. – С. 335-349.
5. Опалко Н. Хресний шлях Йосифа Сліпого. / Н. Опалко. – Т., 2002. – 48 с.
6. Парацій В. Світоглядні концепції патріарха Йосифа / В. Парацій. – Видавництво «Мергорі Тернопіль» . – Тернопіль, 2006.
7. Стула Б. Науково-педагогічна і громадсько-просвітницька діяльність патріарха Йосифа Сліпого [Текст] = Scientific-pedagogical and public-educational activity of patriarch Josef Slipiy / Б. Стула // Українська історична біографістика: забуте і невідоме / Богдан; за ред. М. М. Алексієвця. – Тернопіль : Лілея, 2005. – Ч. 1. – С. 253-270.
8. Штука С. В. Вплив Йосифа Сліпого на підпільну діяльність ГКЦ в Радянській Україні 9 1946 – 1963 рр.) / С. В. Штука // Наукові записки ТДПУ. – Т., 2012. – Вип. 6. – С. 336 – 343.
9. Тернопільський енциклопедичний словник за ред. Г. Яворського та ін. – Тернопіль : Видавництво поліграфічний комбінат «Збруч», 2008.
10. Різдвяне послання Йосифа Сліпого [Електронні ресурси]. – Режим доступу : <http://postup.brama.com/usual.php?what=18790>.
11. Пасхальне послання Йосифа Сліпого [Електронні ресурси]. – Режим доступу : <https://www.facebook.com/stsophiausa/posts/1536428123276832:0>.
12. Тернистий шлях Йосифа Сліпого [Електронні ресурси]. – режим доступу : <http://zbruc.eu/node/20872>.
13. Ліквідація УГКЦ [Електронні ресурси]. – Режим доступу : <http://territoryterror.org.ua/uk/history/1945-1953/ugcc-liquidation>.
14. Йосиф Сліпий глава Української підпільної Церкви [Електронні ресурси]. – Режим доступу : <http://nadoest.com/josip-slipiy-glava-ukrainsekoyi-pidpilenoyi-cerkvi-stor-7>.
15. Як патріарх Йосиф Сліпий освячував миро в ув'язненні: свідчать Церкви [Електронні ресурси]. – Режим доступу : <http://www.rr.lviv.ua/news/n399/>.

Тимчак П.

Науковий керівник – доц. Морська Н. Л.

СПЕЦИФІКА ІДЕЇ ГУМАНІЗАЦІЇ НАУКИ

Всеохоплюючий та нестримний темп науки в постіндустріальну епоху залишив в минулому як часи, коли наукову діяльність можна було вважати безумовним благом людства, так і ті, коли вона могла постати ціннісно-нейтральною, такою, що знаходиться «по ту сторону добра і зла». Небезпека, яку таїть в собі сучасна наука стосовно як окремої людини, так і всієї цивілізації, спонукає до пошуку шляхів її гуманізації.

Мета цієї статті – розкрити суть ідеї гуманізації науки та на конкретних прикладах вказати передумови, що її визвали.

Порушена проблема ставала предметом дослідження багатьох науковців-філософів. Зокрема, цією проблематикою займалися: В. Турченко [11], Сергеев В. [8], Лебедев С. [5], Степин В. [10], Сидоренко Л. [9], Горохов В. [1] та ін.

На початку ХХІ ст. наука, як ніколи раніше, глибоко втручається в природу речей, в людську природу. Характерною для такого стану науки є реалізація масштабних проектів типу атомної або космічної програми, організація міжнародних досліджень типу «геном людини» чи «штучний інтелект» [2].

Відразу ж слід зауважити, що такий прогрес парадоксальним чином посилює не тільки могутність, але і вразливість як самої людини, так і світу в якій вона живе. Яскраво це проявляється тоді, коли наукові відкриття, пов'язані з військовою діяльністю, можуть бути використані проти людини. Реальні приклади цього не нові, а відомі ще двадцятим століттю. Це – серія досягнень в галузі фізики, що призвела до створення зброї масового знищення – спочатку атомної, а потім і водневої бомб. Застосування першої американськими військами на японських містах Хіросіма і Нагасакі, призвело до колосальних жертв серед мирного населення, радіоактивного ураження людей, що знаходились неподалік вибуху, а також зараженням